

NASTAVA I VASPITANJE

1

Beograd, 2022.

Izvršni izdavač:
Pedagoško društvo Srbije
Terazije 26, 11000 Beograd
tel. 011 268 77 49
www.pedagog.rs
E-mail: casopis@pedagog.rs

Suizdavač:
**Institut za pedagogiju
i andragogiju Filozofskog
fakulteta Univerziteta u Beogradu**
Čika Ljubina 18-20, 11000 Beograd
tel. 011 3282 985

Za izvršnog izdavača

Maja Vračar

Za suizdavača

Dr Jovan Miljković

Glavni i odgovorni urednici

Dr Živka Krnjaja

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dr Lidija Radulović

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Uredništvo

Dr Biljana Bodroški Spariosu

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dr Lidija Vujičić (Lidija Vujičić)

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hrvatska

Dr Julijana Vučo

Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu

Dr Saša Dubljanin

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dr Vesna Žunić Pavlović

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu

Dr Pavel Zgaga (Pavel Zgaga)

Pedagoški fakultet Univerziteta u Ljubljani, Slovenija

Dr Nataša Matović

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dr Saša Milić

Filozofski fakultet u Nikšiću Univerziteta Crne Gore

Dr Vladeta Milin

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dr Dragana Pavlović Breneselović

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dr Ilke Paršman (Ilke Parchmann),

Lajbnič institut za pedagogiju Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Kielu, Nemačka

Dr Jan Peters (Jan Peeters)

Centar za razvoj na ranom uzrastu Odeljenja za studije socijalne zaštite Univerziteta u Gentu, Belgija

Dr Rosica Aleksandrova Penkova

Odeljenje za obrazovanje nastavnika Univerziteta "Kliment Ohridski" u Sofiji, Bugarska

Dr Alla Stepanovna Sidenko

Akademija za obrazovanje nastavnika Državnog univerziteta „Lomonosov“ u Moskvi, Rusija

Dr Milan Stančić

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dr Jelisaveta Todorović

Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu

Dr Emina Hebib

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Izdavački savet

Dr Mara Đukić

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Dr Nenad Glumbić

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu

Dr Mitja Krajncan (Mitja Krajncan)

Pedagoški fakultet Univerziteta Primorska u Kopru, Slovenija

Dr Snežana Lorens (Snezana Lawrence)

Fakultet za zdravstvenu, socijalnu zaštitu i obrazovanje Univerziteta Anglia Ruskin, Ujedinjeno Kraljevstvo

Dr Sofija Vrcelj (Sofija Vrcelj)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hrvatska

Sekretari redakcije

Saška Stevanović

Luka Nikolić

Lektor

Biljana Cukavac

Lektura tekstova na engleskom jeziku

Mr Ana Popović Pecić

Prevodioci

Za engleski jezik mr Ana Popović Pecić

Za ruski jezik Dara Damljanović

Tehnički urednik

Mara Torbica Jovanović

Štampa

JP „Službeni glasnik“

Tiraž

100

Izdavanje časopisa finansijskim sredstvima pomaže

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Indeksiranje časopisa: ERIH PLUS, SCIndeks

Na godišnjem nivou objavljuju se tri sveske časopisa.

NASTAVA I VASPITANJE • SADRŽAJ

7–27	<i>Danijela Milošević Jelena Maksimović</i>	INKLUZIVNO OBRAZOVANJE U REPUBLICI SRBIJI IZ UGLA NASTAVNIKA RAZREDNE I PREDMETNE NASTAVE: KOMPETENCIJE, PREDNOSTI, BARIJERE I PREDUSLOVI
29–46	<i>Zorica Kovačević</i>	STAVOVI BUDUĆIH VASPITAČA I UČITELJA O VREDNOSTIMA I SLABOSTIMA SARADNIČKOG UČENJA
47–65	<i>Natalija Ljubičić</i>	PRISTUPI U PROUČAVANJU ODNOSA PORODICE I ŠKOLE – PRIMERI SRBIJE I AUSTRALIJE
67–80	<i>Bojan Ljujić Jovan Miljković</i>	UPOTREBA FILMA KAO OBRAZOVNOG MEDIJA U VISOKOŠKOLSKOJ NASTAVI
81–94	<i>Mohamed Seif Edin Bufalta Zinelabidine Tuidženi</i>	POTEŠKOĆE U NASTAVI NA DALJINU NA ALŽIRSKIM UNIVERZITETIMA: PERSPEKTIVA STUDENATA FINANSIJSKOG MENADŽMENTA
95–108	<i>Luka Medenica</i>	MOGUĆNOST UVOĐENJA POČETNOG PROGRAMA EKSTENZIVNOG ČITANJA U NASTAVU RUSKOG JEZIKA U OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE U SRBIJI
109–124	<i>Olja Maričić Ivana Petković</i>	EFEKTI PROJEKTOG UČENJA O KLIMATSKIM PROMENAMA
125–137	<i>Dejan Milenković</i>	POVEZANOST FIZIČKIH SPOSOBNOSTI UČENIKA OSMOG RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE SA SPORTSKO-SPECIFIČNIM VEŠTINAMA U NASTAVI FIZIČKOG VASPITANJA
139–142	<i>UPUTSTVO ZA AUTORE</i>	

STUDIES IN TEACHING AND EDUCATION • CONTENTS

7–27	<i>Danijela Milošević Jelena Maksimović</i>	INCLUSIVE EDUCATION IN SERBIA FROM THE PERSPECTIVE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS: COMPETENCIES, BENEFITS, BARRIERS AND PRECONDITIONS
29–46	<i>Zorica Kovačević</i>	PRESERVICE TEACHERS' BELIEFS ABOUT THE BENEFITS AND DRAWBACKS OF COLLABORATIVE LEARNING
47–65	<i>Natalija Ljubičić</i>	APPROACHES TO FAMILY-SCHOOL RELATIONSHIPS – EXAMPLES FROM SERBIA AND AUSTRALIA
67–80	<i>Bojan Ljujić Jovan Miljković</i>	USING FILM AS AN EDUCATIONAL MEDIUM IN HIGHER EDUCATION
81–94	<i>Mohamed Seif Eddine Boufalta Zinelaabidine Toudjeni</i>	DIFFICULTIES IN DISTANCE EDUCATION AT A UNIVERSITY IN ALGERIA: THE PERSPECTIVE OF FINANCIAL MANAGEMENT STUDENTS
95–108	<i>Luka Medenica</i>	THE POSSIBILITY OF INTRODUCING A BEGINNER-LEVEL PROGRAM OF EXTENSIVE READING IN RUSSIAN LANGUAGE INSTRUCTION IN PRIMARY AND SECONDARY SCHOOLS IN SERBIA
109–124	<i>Olja Maričić Ivana Petković</i>	THE EFFECTS OF PROJECT-BASED LEARNING ABOUT CLIMATE CHANGE
125–137	<i>Dejan Milenković</i>	THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PHYSICAL ABILITIES OF EIGHTH-GRADE STUDENTS AND SPORT-SPECIFIC SKILLS IN PHYSICAL EDUCATION
139–142	<i>GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS</i>	

ОБУЧЕНИЕ И ВОСПИТАНИЕ • СОДЕРЖАНИЕ

7–27	<i>Даниела Милошевич Елена Максимович</i>	ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ СЕРБИИ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ УЧИТЕЛЕЙ: КОМПЕТЕНЦИИ, ПРЕИМУЩЕСТВА, БАРЬЕРЫ И ПРЕДПОСЫЛКИ
29–46	<i>Зорица Ковачевич</i>	ОТНОШЕНИЯ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ И УЧИТЕЛЕЙ К ЦЕННОСТЯМ И СЛАБИМ СТОРОНАМ СОТРУДНИЧЕСКОГО ОБУЧЕНИЯ
47–65	<i>Наталия Любичич</i>	ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ СЕМЬИ И ШКОЛЫ НА ПРИМЕРЕ СЕРБИИ И АВСТРАЛИИ
67–80	<i>Боян Люич Йован Милькович</i>	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФИЛЬМА КАК ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО СРЕДСТВА В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ
81–94	<i>Мохамед Сейф Эддин Буфальта Зинелаабидине Туиджени</i>	ТРУДНОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В АЛЖИРСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ: ВЗГЛЯД СТУДЕНТОВ ФИНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТА
95–108	<i>Лука Меденица</i>	ВОЗМОЖНОСТЬ ВВЕДЕНИЯ НАЧАЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ ЭКСТЕНСИВНОГО ЧТЕНИЯ В ПРЕПОДАВАНИЕ РУССКОГО ЯЗЫКА В ОСНОВНЫХ И СРЕДНИХ ШКОЛАХ В СЕРБИИ
109–124	<i>Оля Маричич Ивана Петкович</i>	ЭФФЕКТЫ ПРОЕКТНОГО ОБУЧЕНИЯ ОБ ИЗМЕНЕНИЯХ КЛИМАТА
125–137	<i>Деян Миленкович</i>	СВЯЗЬ ФИЗИЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧЕНИКОВ ВОСЬМОГО КЛАССА ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ СО СПОРТИВНО-СПЕЦИФИЧЕСКИМИ УМЕНИЯМИ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ
139–142	<i>ПРАВИЛО ПУБЛИКАЦИИ ДЛЯ АВТОРОВ</i>	

Upotreba filma kao obrazovnog medija u visokoškolskoj nastavi¹

Bojan Ljujić²

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet,
Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija

Jovan Miljković

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet,
Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija

Apstrakt

Rad je nastao kao rezultat empirijskog, kvalitativnog istraživanja koje je sprovedeno sa ciljem da se sagleda i shvati doprinos primene filma kao obrazovnog medija u visokoškolskoj nastavi u domenima ostvarivanja obrazovnih ishoda, emocionalnog i kognitivnog pobuđivanja i angažovanja studenata, podsticanja refleksivnosti i samorefleksivnosti u odnosu sa filmom kao specifičnim nosiocem obrazovnog sadržaja, koji se dešavaju u virtuelnim obrazovnim okruženjima. Prigodan uzorak je činilo dvanaest studenata koji su 2017/2018. akademske godine pohađali predmet onlajn obrazovanje odraslih, a koji su bili intenzivno angažovani u aktivnostima iz tematske celine kursa koja se odnosila na teorije učenja i onlajn obrazovanje odraslih. Konkretna nastavni materijal pomenute jedinice učenja bio je film „Rašomon“ režisera Akire Kurosave iz 1950. godine. U dve istraživačke faze: diskusiona faza, koja je ujedno bila i faza prikupljanja podataka, i faza analize narativa, diskursa i sadržaja, kao i grupisanja i tematske analize podataka dobijenih diskusijom, došli smo do rezultata koji istovremeno mogu da se shvate kao svojevrsne praktične obrazovne implikacije, a koji nedvosmisleno govore o tome da upotreba filma kao obrazovnog medija podstiče: emocionalno i kognitivno pobuđivanje studenata, imalo ono pozitivan ili negativan predznak; istrajnost studenata u realizaciji zadatka i konačnom ostvarenju obrazovnih ciljeva; introspektivnost, koja dalje definiše kvalitet sazajnih uvida, refleksiju i samorefleksiju usmerenu ka ostvarivanju konkretnih obrazovnih ciljeva predefinisanih jedinicama učenja.

Ključne reči: film, medij, kognitivno angažovanje, emocionalno angažovanje, studenti.

1 Realizaciju ovog istraživanja finansijski je podržalo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije u sklopu finansiranja naučnoistraživačkog rada na Univerzitetu u Beogradu – Filozofskom fakultetu (broj ugovora 451-03-68/2022-14/ 200163).

2 bojan.ljujic@f.bg.ac.rs

Uvod

Upotreba filma kao obrazovnog medija nije tekovina savremenog doba, iako poslednjih godina doživljava ekspanziju na gotovo svim nivoima formalnog obrazovanja i mladih i odraslih, naročito kada je ono preusmereno prema onlajn vidovima realizacije (Ljujić i Senić Ružić, 2020). Počeci upotrebe filma kao obrazovnog medija dešavaju se krajem 19. veka u Rusiji (Ferster, 2016). U to vreme ona nije bila sistematska i regulisana legislativom, a nije bila ni pozicionirana u obrazovnim institucijama. Jedan od najznačajnijih pokušaja da se formalno definiše status filma kao obrazovnog medija desio se u Nemačkoj 1907. godine kada je osnovana Asocijacija za reformu kinematografije (*Kinematographische Reformvereinigung*), koja je od svojih početaka zagovarala uvođenje filmova u nastavu i smatrala taj medij značajnim činiocem posredovanja između državnih zvaničnika, nastavnika i filmskih producenata (Fuchs et al., 2016). Imajući u vidu vreme kada je pokrenuta inicijativa za formalno uvođenje filma u obrazovne institucije i karakter saradnje koju je ona trebalo da uspostavi, jasno je da je funkcija filma kao medija koji bi trebalo da unapredi obrazovanje i školovanje primarno bila usmerena na ostvarenje ideoloških ciljeva država pre početka Prvog svetskog rata. Uprkos toj inicijativi, „obrazovni filmovi“ ili „kulturni filmovi“ (*Kulturfilme*), koji su dugo korišćeni kao sinonimi u značenju onih filmova koji su primarno producirani za upotrebu tokom nastave u obrazovnim institucijama ili onih koji su našli svoje mesto u nacionalnim filmskim katalozima i kinotekama nakon prolaska kroz zvaničnu recenzentsku proceduru, nisu bili faktički primenjivani do početka dvadesetih godina 20. veka. Nakon toga, njihova primena se omasovljuje u obrazovnim institucijama širom sveta, a ekonomski, socijalni i politički interesi i dalje ostaju u osnovama ideja koje je trebalo plasirati njihovom aplikacijom u obrazovanju (Fuchs et al., 2016). Tendencija ka opisanoj upotrebi filmova kao obrazovnog medija trajala je pet decenija, ali je trpela izvesne kvalitativne promene usled globalnih kulturnih, ekonomskih, socijalnih i političkih dešavanja. Povećana dostupnost i sve veća prepoznatljivost obrazovnog potencijala filma kao da su defragmentisale fenomen opisanog „obrazovnog filma“ i u njega utkali svaki filmski sadržaj, bez obzira na njegov žanr, koji bi mogao da bude upotrebljen kao nastavno sredstvo u ostvarivanju najrazličitijih ciljeva i ishoda obrazovanja. Tako, zahvaljujući pionirskom radu Vegnera (Wegner, 1977, prema: Champoux, 1999), krajem sedamdesetih godina 20. veka ulazimo u novu eru upotrebe filma kao obrazovnog medija, u kojoj se taj medij posmatra kao univerzalno obrazovno sredstvo, koje ne mora nužno biti protkano didaktičko-metodičkim elementima, ali se, prema potrebi, mora prilagoditi didaktičko-metodičkim zahtevima koji proizilaze iz konkretnih nastavnih i obrazovnih ciljeva. Tek takvom postavkom, film kao obrazovni medij ponudio je šansu za adekvatnije angažovanje učesnika u obrazovanju (i nastavnika i polaznika) u smislu aktivnije participacije, kritičkog ophođenja prema sadržaju i procesu obrazovanja (Elmas et al., 2019; Merello et al., 2021), emotivne posvećenosti koja je ključ saznanje refleksije i samorefleksije (Blasco et al., 2011; 2015), a samim tim i modelovanja korisnih oblika ophođenja prema okolini (Smithikrai, 2016).

Ukoliko sve to imamo u vidu, film je, u istorijsko-obrazovnoj sferi, na početku, fenomenološki bio veoma sporadičan, svrhom nedovoljno precizan, a intenzitetom primene prilično stihijski. Potom se film u izvesnoj meri artikuliše kao obrazovni medij, što se mahom

sprovodi institucionalizovanim ugrađivanjem didaktičko-metodičkih elemenata u sam film. Konačno, film se kao obrazovni medij na neki način oslobađa didaktičko-metodičke formalnosti, ulazeći kao plod umetničkog izraza u sferu obrazovanja, istovremeno prihvatajući pravila koja u toj sferi važe.

Uzimajući u obzir trend koji je započeo sedamdesetih godina 20. veka, koji traje i traje, naš fokus u ovom radu je na razmatranju filma kao univerzalnog nastavnog sredstva koje je u funkciji adekvatnijeg emocionalnog povezivanja polaznika sa obrazovnim sadržajem, podsticanja refleksije i samorefleksije u učenju tokom nastavnog procesa. U radu smo bili primarno fokusirani na jednu od nastavnih jedinica koja je u celini realizovana putem platforme *Moodle* za učenje sadržaja predmeta *onlajn obrazovanje odraslih* na osnovnim studijama andragogije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Rezultati rada u ovoj nastavnoj jedinici mogu poslužiti kao primer dobre prakse emocionalnog i kognitivnog pobuđivanja studenata u obrazovnom procesu primenom filma kao obrazovnog medija. Na taj način se povećava introspektivnost i doprinosi boljim refleksijama i samorefleksijama u kontaktu sa virtuelnim obrazovnim sadržajima, zahvaljujući čemu se uspešno ovladava sadržajima predviđenim planom i programom obrazovanja, ali i prevazilaze saznanjni rezultati koji su njima definisani.

Metodološki okvir istraživanja

U radu su predstavljeni rezultati empirijskog, kvalitativnog istraživanja koje je sprovedeno sa ciljem da se sagleda i shvati doprinos primene filma kao obrazovnog medija u visokoškolskoj nastavi u domenima emocionalnog i kognitivnog pobuđivanja i angažovanja studenata, podsticanja refleksivnosti i samorefleksivnosti u odnosu sa filmom kao specifičnim nosiocem obrazovnog sadržaja usmerenim ka dostizanju konkretnih ishoda obrazovanja koje se dešava u virtuelnim obrazovnim okruženjima. Iz populacije studenata druge i četvrte godine osnovnih studija andragogije koji su 2017/2018. akademske godine pohađali predmet *onlajn obrazovanje odraslih*, odabran je prigodan uzorak koji je činilo šest studenata druge i šest studenata četvrte godine, a izbor je učinjen na osnovu prepoznatog nivoa participacije i aktivnog angažovanja u aktivnostima u jednoj od tematskih celina kursa koja se odnosila na *teorije učenja i onlajn obrazovanje odraslih*. Istraživačkim projektom su bile predviđene dve faze. U prvoj fazi, u nastavni proces uvedena je promena u obliku korišćenja filma. Osnovni nastavni materijal na osnovu kojeg je strukturiran zadatak bio je film „Rašomon“ (*Rashomon*) režisera Akire Kurosave iz 1950. godine. Nastava je bila organizovana prema principu grupnog rada, a studenti su bili podeljeni u tri diskusione grupe. Učesnici su dobili zadatak da u filmu identifikuju i objasne jednu od tri analizirane teorije učenja u onlajn obrazovanju odraslih (biheviroistička, kognitivistička i sociokonstruktivistička teorija). Zadatak je podrazumevao i pisanu diskusiju u zasebnim forumima na platformi *Moodle*. U drugoj fazi, analizom sadržaja, diskursa i narativa i tematskom analizom transkripata studentske diskusije, došli smo do podataka o ostvarenosti obrazovnih ishoda, emocionalnoj i kognitivnoj pobuđenosti i (samo)refleksivnosti ispitanika. Detaljniji opisi i objašnjenja tih faza slede u nastavku rada.

Prva faza istraživanja: „Rašomon“ i teorije učenja u onlajn obrazovanju odraslih

Kao što je već nagovešteno, u centru naše pažnje bila je upotreba filma kao obrazovnog medija u kontekstu realizacije konkretne jedinice učenja koja se odnosi na *teorije učenja i onlajn obrazovanje odraslih*. Priroda teme koju je trebalo obraditi i imperativi koji se odnose na optimalnu realizaciju onlajn nastavnog procesa podstakli su nas, kao moderatore kursa *Onlajn obrazovanje odraslih*, da pronađemo što adekvatniji način plasmana planiranog obrazovnog sadržaja. Kako bi se izbegao momenat obrazovne transakcije, a naglasila obrazovna interakcija kao ključna u onlajn obrazovanju odraslih (Lazarević, 2008; Ljujić, 2015; Ljujić i Senić Ružić, 2020), prva odluka koja je doneta odnosila se na upotrebu nekog od „toplih medija“ (McLuhan, 2008) – medija koji istovremeno angažuju više čula korisnika medijskih poruka – i njihovo stavljanje u funkciju ostvarivanja konkretnih obrazovnih ciljeva predviđenih pomenutom jedinicom učenja, što je naročito važno onda kada se onlajn nastava odvija u asinhronom modu (Ljujić, 2015). Da je takva odluka bila opravdana, govore i rezultati novijih istraživanja prema kojima studenti nemaju osećaj da uče u situacijama kada se tradicionalna obrazovna okruženja veštački umeste u virtuelna, kada se obrazovanje svodi na preuzimanje materijala za učenje sa onlajn platformi i samostalan rad na njima ili kada je u onlajn okruženju dominantan frontalni obrazovni rad koji usled tehnološki potkovanog transakcionog distanciranja među učesnicima u obrazovanju vodi ka nezainteresovanosti, isključenosti i kasnije disfunkcionalnosti ionako oskudnih stečenih znanja (Ljujić, 2021). Imajući u vidu prirodu konkretne jedinice učenja – njenu apstraktnost, sistematičnost, nedovoljnu slikovitost i „opipljivost“, učinilo nam se da je najpodesniji način za njeno oživljavanje i optimalnu obradu upravo primena filma kao obrazovnog medija. Ova, druga bitna odluka, kasnije je opravdana novim empirijskim istraživanjima. Naime, studenti u današnje vreme imaju i u kvalitativnom i u kvantitativnom smislu drugačija obrazovna interesovanja i potrebe. To iziskuje bitne promene u didaktičko-metodičkoj pripremi realizacije visokoškolskog obrazovanja. Postoji jaka potreba za primenom atraktivnih metodičkih rešenja u nastavi koja bi, na prvom mestu, povećala nivo participacije, naročito u susretu sa primarno teorijskim, zahtevnim (ponekad dosadnim) i od realnosti udaljenim obrazovnim sadržajima (Blasco et al., 2011; Merello et al., 2021). Treća bitna odluka odnosila se na izbor filma koji će biti plasiran kao nastavni materijal. Film „Rašomon“ se pojavio kao idealan izbor iz nekoliko razloga, koje ćemo pokušati da objasnimo. Prvo, vreme nastanka filma značajno je determinisalo njegovu estetiku i umetnički kvalitet te se učinilo da bi upravo taj momenat mogao da bude ključan za početno emocionalno angažovanje studenata. Drugo, radnja filma je smeštena u 12. vek u Japanu, u kojem, jasno je, vlada posve drugačija tehnološka atmosfera u odnosu na savremenu – radnja filma se dešava u tehnološki osiromašenom okruženju ako se uporedi sa današnjim globalnim tehnološkim statusom. Učinilo nam se da je pogodno otići u krajnost upotrebom tog filma u odnosu na problematiku konkretne jedinice učenja, jer je na neki način nametnuta „očiglednost u različitostima“ mogla da bude motivator za produkovanje brojnijih i kvalitetnijih ideja, refleksija i samorefleksija studenata. Treće, radnja filma je, u socijalnom smislu, potpuno

vanvremenska – poseduje univerzalnu društvenu aktuelnost. Konkretnije, radnja je usredsređena na počinjen zločin (ubistvo) za koji postoji više svedoka, od kojih svaki ima drugačiju, ličnu percepciju onoga što se dogodilo, što je u značajnoj meri definisano socijalnom pozadinom, statusom, društvenim položajem i međusobnim odnosom između svedoka. Upravo te različitosti dovode nas do četvrtog razloga za odabir ovog filma kao nastavnog sredstva, koji se ogleda u različitim mogućnostima obrazovnog intervenisanja u smislu usmeravanja svedoka prema sinhronizaciji sopstvenih viđenja događaja. Drugim rečima, taj razlog objedinjuje sagledavanje mogućnosti obrazovnih intervencija iz različitih teorijskih perspektiva zavisno od načina na koji su studenti percipirali ponašanje likova iz filma.

Ideja je bila da u jedinici učenja o *teorijama učenja i onlajn obrazovanju odraslih* studenti induktivnim putem dođu do bazičnih teza koje se odnose na osnovne tri teorije učenja koje se razmatraju u kontekstu onlajn obrazovanja – bihevizizam, kognitivizam i sociokonstruktivizam. Elektronska lekcija o *teorijama učenja i onlajn obrazovanju odraslih* koja je unapred bila pripremljena studentima nije data na raspolaganje na platformi Moodle (još uvek nije bila vidljiva i dostupna) već se čekalo na njihove odgovore.

Studentima je dato jedno opšte uputstvo kojim se od njih tražilo da objasne šta se iz njihove perspektive dešava na sazajnom planu (planu učenja, razvoja, promene) likova iz „Rašomona“ i da pokušaju da zamisle i opišu šta bi se dešavalo na planu učenja i razvoja pojedinih likova da se radnja ne dešava u 12. nego u 21. veku.

Kao što je ranije nagovešteno, studenti su bili podeljeni u tri grupe, a svaka je imala zasebne instrukcije, zavisno od „uloge teoretičara“ koju su članovi preuzimali. Bez tendencije da rano otkriju sadržaje učenja, studentima su date posebne, elementarne instrukcije. *Rašomanci bihevizisti* trebalo je da analiziraju uverenje da se učenje dešava ukoliko se određeno iskustvo ponovi dovoljno puta, tako da rezultira usvajanjem određenog oblika ponašanja koje se manifestuje u sličnim iskustvenim situacijama. Drugim rečima, pojedinac će naučiti (usvojiti) određeni obrazac ponašanja ako postoji određeni stimulus iz okruženja, a naučeno ponašanje će se manifestovati svaki sledeći put kada se taj stimulus pojavi u iskustvu pojedinca. *Rašomonce kognitiviste* nije trebalo da interesuje ono što se dešava spolja već ono što je u „glavama“ ljudi. Kako pojedinac uči, zavisi od njegove biološke starosti i nivoa organske moždane razvijenosti i njoj ekvivalentne cerebralne funkcionalnosti i operativnosti. Načini na koje čovek uči i stvari koje može da nauči striktno su povezane sa hronološkim momentom, a tek kada naučimo „prethodno“, možemo učiti „naredno“. *Rašomanci konstruktivisti* trebalo je da zastupaju mišljenje da svaki čovek konstruiše i stvara sopstvena znanja, veštine i razumevanja na osnovu ličnih opservacija i mentalnih sposobnosti. Naravno, sve se dešava uz neizostavno prisustvo i uticaj drugih ljudi, kao i okruženja generalno, čega je pojedinac koji uči svestan. Okruženje i ljudi koji deluju u njemu imaju ključni značaj u procesu učenja, bez obzira na to kako se oni sagledavaju. Učenje je, prema njihovom mišljenju, gotovo uvek socijalno, refleksivno, autentično, postepeno, progresivno i iskustveno.

Druga faza istraživanja, čiji opis sledi, trebalo bi da nam ukaže na to kako je upotreba filma kao obrazovnog medija emotivno i kognitivno angažovala studente, podstakla refleksiju i samorefleksiju u kontekstu ostvarivanja sazajnih i obrazovnih ciljeva i ishoda.

Druga faza istraživanja: ostvarenost obrazovnih ishoda, emocionalno-kognitivna pobuđenost i (samo)refleksivnost

Analizom sadržaja, diskursa i narativa i tematskom analizom transkripata studentske diskusije došli smo do podataka o ostvarenosti obrazovnih ishoda, emocionalnoj i kognitivnoj pobuđenosti i (samo)refleksivnosti ispitanika. Rezultati analize ukazuju na to da je upotreba filma kao obrazovnog medija, naročito filma „Rašomon“, urodila plodom, što možemo sagledati u odgovorima studenata tematski kategorisanih u okviru razmatranih teorija (bihevizizam, kognitivizam, sociokonstruktivizam) koje su bile u fokusu konkretne jedinice učenja. Slede rezultati istraživanja prikazani u kategorijama razmatranih teorija učenja.

Rašomone, obrati pažnju na ponašanje!

Bihevizizam je najstariji od tri glavna teorijska okvira koja podupiru teorije onlajn obrazovanja. Operativna verzija bihevizizma predviđa da sa dovoljnim ponavljanjem određenog iskustva, specifična ponašanja se mogu „naučiti“ aktiviranjem željenih oblika ponašanja na osnovu odgovarajućih stimulusa. Na taj način, osoba će naučiti određeno ponašanje koje će u budućnosti manifestovati onda kada se susretne sa odgovarajućim stimulusom ili nađe u adekvatnoj iskustvenoj situaciji. Uvežbavanje i praktične aktivnosti danas imaju svoje sledbenike u kontekstu onlajn obrazovanja (Anderson & Elloumi, 2004; Holmes & Gardner, 2006). Onlajn tutorijali se mogu okarakterisati kao bihevioristička tvorevina, naročito u sistemima koji podrazumevaju usvajanje sadržaja prezentovanjem materijala, nakon čega sledi procena rezultata učenja usko fokusiranim pitanjima, gde se bihevioralne nagrade u učenju odnose na prelazak na sledeći korak u okviru onlajn materijala za učenje sa pozdravnim i ohrabrujućim povratnim informacijama, dok sankcije znače ponavljanje zadatka ili obavljanje dodatnih onlajn obrazovnih zadataka.

Osim izražene emocionalne i kognitivne pobuđenosti, pojačane introspektivnosti, refleksije i samorefleksije, studenti u kontaktu sa filmom kao obrazovnim medijem postupno razotkrivaju i induktivnim putem dolaze do prethodno istaknute suštine pozicioniranja bihevizizma u kontekstu onlajn obrazovanja, odnosno u celini postižu predviđene obrazovne ishode. Sve to ćemo ilustrovati odgovorima studenata koji slede. Radi poštovanja anonimnosti i prava na privatnost respondenata, komentari su označeni velikim slovom „S“ i rednim brojem komentara u tekstu. Nakon delova komentara, u zagradi, upisane su oznake koje se odnose na različite aspekte cilja istraživanja koje smo pratili: ostvarenost ishoda obrazovanja (OI), emocionalna pobuđenost (EP), kognitivna pobuđenost (KP) i (samo)refleksivnost (SR).

Komentar (S1) : „...razmišljam o ovom filmu već tri dana i, iskreno, iz nekog razloga film mi baš nije 'legao' (EP)... ipak, svakako je tačno da stimulusi iz okoline utiču na naše ponašanje i za to postoji dosta primera u ovom filmu – od uticaja vremena na ljude (čovek ne bi odslušao priče svedoka i sveštenika da nije padala kiša, bandit ne bi ubio čoveka da nije bilo vetra), do toga da je cela situacija koja se desila rezultovala time da svedok na kraju usvoji dete da bi se iskupio za ono što je učinio (OI) ...moja slobodna interpretacija je da mislim da se radi i o nadi u dobrotu ljudskog roda... primer blizak učenju sam donekle

primetila i u slučaju dva lika – svedoka i sveštenika... smatram da je posmatranje celog događaja i likova koji su učestvovali u njemu, kao i onoga što se zna o banditu, navelo svedoka da na kraju i sam počinu zločin – ukrade i proda bodež... znajući da je bandit za svoja dosadašnja dela prošao nekažnjeno i da u blizini nema drugih svedoka on koristi priliku (KP)... ne znam koliko je ovo dobar primer učenja iz biheviorističke perspektive, ali možda je primer sveštenika bolji... on svaki put kada čuje/prepričava novu, drugačiju verziju događaja reaguje sve burnije i, na kraju, nakon poslednje verzije on skoro potpuno gubi veru u ljude i dobrotu... da je radnja smeštena u 21. vek, pre svega, smatram da bi lakše utvrdili koja verzija događaja je tačna – šta se zaista desilo, ko je zaista ubica... zbog društvenih mreža i senzacionalističkih naslova u medijima, najverovatnije bi umesto tri ili četiri postojalo mnogo više verzija priče... sve ovo bi najverovatnije uticalo na drugačije ponašanje likova... (SR).“

Komentar (S2): „...žao mi je što film nisam imala prilike da pogledam ranije makar jednom, ili da ga sad bar gledam bez 'pritiska' da obraćam pažnju na određene aspekte i relacije, verujem da bih u tim slučajevima stekla neku širu sliku o filmu (EP)... Rašomon je zaista remek-delo japanske kinematografije, sa svim svojim estetskim i žanrovskim specifičnostima... moj pokušaj da Rašomon posmatram kroz bihevioristične naočare naveo me je na sledeća razmišljanja (KP)... izdvojila bih meni najinteresantnijeg lika, a to je bandit... dopada mi se način na koji je lik oblikovan, a kako film odmiče, sve više deluje da se njegova ličnost kristalizuje, dok on nekako uvek pronade način da gledaoca nekom svojom replikom ili reakcijom pomeri sa mesta i oda utisak mentalno nestabilne osobe (SR)... na osnovu njegovog zanimanja, pretpostavila bih na koji način je postao to što jeste – ukrao nešto (na primer), prošao nekažnjeno, ponovio, opet prošao nesankcionisano, obrazac ponašanja usvojen... primer proste S-R šeme bi bilo njegovo spominjanje vetra kao (spoljašnjeg) stimulusa za (reakciju) ubijanje drugog čoveka... (OI).“

Komentar (S3): „...što se savremenog konteksta tiče, mislim da bi se priča značajno izmenila, jer bi se čitav događaj pretvorio u visokopraćen medijski spektakl, što bi promenilo i ponašanje aktera... prvo što mislim da bi bilo drugačije jeste visoka praćenost događaja (SR)... pod biheviorističkim pretpostavkama učenja – likovi su naučili nove oblike ponašanja posmatranjem ili slušanjem o ovom jednom događaju, možemo postaviti pitanje šta se danas sa nama dešava kada pratimo daleko veći broj događaja, koji su više moralno diskutabilni, a koji bivaju i intenzivirani svojim zabavnim karakterom gde se ponašanje svih aktera menja, jer ih medijske kuće podstiču na stereotipnije ponašanje (OI)... uprkos tehnologiji i video-snimcima, postoje različite verzije priče i kontekst u kojem se taj nepobitni vizuelni prikaz plasira... tako da generalno mi je ovo bio sjajan način da se pokaže stepen u kojem smo podložni sugestiji jer smo njenog uticaja nesvesni (EP), samo jer je u pitanju vizuelni prikaz, koji je zapravo kao i svaki drugi stvar interpretacije (KP)...“

Može se konstatovati da su ispitanici induktivnim putem došli do željenih teorijskih konstrukata u vezi sa biheviorističkom teorijom učenja i da su uspeli da u ponuđenom didaktičkom materijalu prepoznaju i apstrahuju primere učenja koji su zasnovani na njoj. Istovremeno su prepoznali i uticaj medija na percepciju realnosti, odnosno, u duhu biheviorizma, savremenim medijima uslovljenu ili podstaknutu percepciju i ponašanje. Interesantno je da njihovo promišljanje ide u pravcu da savremeni mediji imaju potencijal da

unesu veliku dozu objektivnosti u percepciju posmatrača, ali da se zbog devijantne (zlo) upotrebe tih medija dešava suprotno – pre možemo govoriti o manipulaciji posmatrača nego o objektivizaciji njegove percepcije.

Dobro razmisli, Rašomone!

Kognitivizam u onlajn obrazovanju, kao antiteza bihevizizmu, usredsređuje se na um i proces učenja koji se odvija u mozgu (u organskom smislu). Glavni zastupnici tog pokreta mahom su usredsređeni na kognitivne razvojne stadijume čoveka, što se reflektuje i na spremnost onoga koji uči da se aktivira u saznavnom procesu zavisno o kognitivnog razvojnog perioda u kome se nalazi i na samu prirodu sadržaja koji se usvaja (Holmes & Gardner, 2006; Sweller, 2010). U kontekstu onlajn obrazovanja, možda je najznačajnija *kognitivna teorija multimedijalnog učenja* Ričarda Mejera (Mayer, 2009), koja je zasnovana na nekoliko principa, koje nećemo detaljno opisivati, ali čiji su nazivi, iz ugla našeg interesovanja u ovom radu, dovoljno samoobjašnjavajući: multimedijalni princip, princip podeljene pažnje, princip vremenske bliskosti, princip modaliteta, princip redundance i princip koherentnosti (Mayer, 2009).

Na koji način su studenti u kontaktu sa filmom kao obrazvnim medijem indukovali bitna polazišta kognitivističke teorije u kontekstu onlajn obrazovanja, ali i demonstrirali emocionalno-kognitivni naboj i sklonost ka iznošenju dubokih (samo)refleksija, ilustrujemo komentarima koji slede.

Komentar (S4): „...meni je posebno zanimljiv lik bio je čovek koji je samo slušao priču (EP, KP)... kao neko ko je kognitivista, mogu da zaključim kako je taj čovek slušajući priču zaključio da nijedna priča nije objektivna i da su svi priču menjali iz sebičnih razloga, pa čak i drvoseča koji je bio očevidac ubistva (OI)... on je jedini lik koji nije imao kontradikcija i ostao je veran sebi tako da bih njega možda uzela za objektivnog posmatrača... (SR).“

Komentar (S5): „...ovaj film, pored toga što sadrži scene nasilja koje mi ne prijaju (EP), mislim da je dobar zbog toga što nije potpuno predvidljiv i zahteva konstantnu koncentraciju (KP)... mislim da je film dobar i iz estetskih razloga, odnosno ni u realnom životu nije lako utvrditi sa sigurnošću šta se desilo tačno, kada sam svestan da ljudi koji ovako dobro glume postoje i mogu delovati prilagođeno i normalno, a potom poremećeno... zbog toga čak i pored napretka tehnologije u današnjem vremenu postoji mnogo poteškoća u obrazovnom intervenisanju koje bi osiguralo istinu i napredak (SR)... iz ugla kognitiviste nemoguće je utvrditi potpunu, objektivnu istinu s obzirom na to da će svaka priča biti pomalo pristrasna, pre svega jer znamo da postoji psihološki mehanizam po kojem prisećanje više nije čista reprodukcija već i pojednostavljenje priče, odnosno da je sećanje više proces rekonstrukcije nego reprodukcije... međutim, moramo biti svesni limita primene savremene obrazovne tehnologije u naporima da se nosi sa ovakvim situacijama (OI)...“

I grupa kognitivista je uspešno, uz pomoć filma kao didaktičkog materijala, identifikovala karakteristike i postulate teorije koja je bila u fokusu njihovog interesovanja. Takođe, identifikovana je medijski uslovljena percepcija savremene realnosti, sa potencijalom da se približimo objektivnosti, ali ponovo, uprkos tehnološkom napretku, ispitanici se u duhu postmoderne ipak odlučuju za multiplu realnost, pravdajući takvo viđenje ograničenošću savremene tehnologije.

Rašomone, život je pozornica!

Potrebna pomoć od drugih ljudi koji više znaju jeste konceptualna tačka iz koje je kognitivno-konstruktivistička teorija, prema kojoj učenici konstruišu svoja znanja, veštine ili razumevanja na osnovu ličnih opservacijskih sposobnosti i sposobnosti rezonovanja, evoluirala u preovlađujuću društveno-konstruktivističku teoriju obrazovanja u onlajn okruženju današnjice. U suštini, sociokonstruktivistički model zahteva treću dimenziju u interakciji između učenika i njihovog okruženja, to jest drugih ljudi koji mogu biti drugi učenici ili nastavnici. To bi moglo da podrazumeva „autentičan kontekst učenja“ („kontekstualizovano“ ili „situaciono“ učenje), koji podstiče motivaciju učenika a učenje čini svrsishodnim i smislenim. Glavni elementi sociokonstruktivizma u onlajn obrazovanju mogu se sažeti u njegovo viđenje kao društvenog, refleksivnog, autentičnog, postupnog i podržavajućeg, progresivnog i iskustvenog procesa (Gillani, 2003; Holmes & Gardner, 2006).

Još jednom dajemo ilustracije u vidu studentskih komentara koji oslikavaju njihovo emocionalno i kognitivno angažovanje u kontekstu izraženog iznošenja (samo)refleksija koje doprinose nadograđivanju teme koja je obrađivana u razmatranoj jedinici učenja.

Komentar (S6): „...naglasila bih da mi se dopada ovaj tip zadataka kao sam tip zadatka (EP)... analiza i duboko koncentrisanje na film i to iz pedesetih godina 20. veka vrlo je neuobičajeno (KP)... film sam po sebi ima svoju poentu i priču, ali je meni užasno teško da trenutno ono što sam videla povežem sa ovim zadatkom, ali ću svakako pokušati da dam neka mišljenja i objašnjenja (SR)... najjasniji razvoj koji ja mogu videti jeste kod lika koji je monah, kod koga u početku vidimo zbunjenost i potpuno neverstvo... konstrukcija znanja je očigledna u procesu gde on kao neko ko veruje u ljudskost, humanost i čovekovu dobrotu, apsolutno odbija da prihvati činjenicu da čovek može učiniti određene radnje... on toliko veruje u iskrenost ljudi da je siguran da je nemoguće da mrtav čovek slaže i da je njegova priča sigurno tačna... verujem da i sama njegova funkcija monaha ima uticaja u njegovom razmišljanju i verovanju, pa je stoga i teži proces pokretanja i održanja razvoja i učenja onoga što je izvan njegovog psihosocijalnog okvira... kasnija dešavanja jasno ukazuju na proces konstruktivne promene na relaciji čvrsta vera u humanost – sumnja i preispitivanje – povratak vere... uz tehnologije dostupne u 21. veku, možda ne bi došlo do ovakve transformacije (OI)...“

Komentar (S7): „...film i mogućnost ili bolje reći nužnost novog scenarija za sadašnjost samo potvrđuju da se učenje dešava u interakciji sa okolinom i drugim ljudima, da je u velikoj meri zavisno od toga, jer ono čemu ćemo biti izloženi, ono što će uticati na naš kognitivni plan, način na koji ćemo dolaziti do istine, zavisi od okoline u kojoj odrastamo, kulture i ljudi koji nas okružuju, kao i od sredstava koja su nam na raspolaganju (KP)... da se nije dogodilo ubistvo i da nisu postojali ljudi koji su realizovali taj događaj, svedoci ne bi bili izloženi takvom iskustvu i ništa se ne bi promenilo na njihovom saznavnom planu u tom smislu, ili da to nije tehnološki siromašno okruženje već ovo danas, da su postojala savremena sredstva za istragu, promene na saznavnom planu bi nastajale istraživanjem i dolaženjem do dokaza i zaključaka pomoću tih sredstava, a ne na osnovu priče (SR)... promene na saznavnom planu započinju kada osetimo da situacija, događaj, pojava izazivaju kognitivni konflikt u nama, kada nešto ne možemo objasniti ili uklopiti u naše već postojeće znanje, stavove i uverenja, kada vidimo da postoji nešto drugačije od onoga što smo

mi mislili ili nešto potpuno novo, sa čim nikada nismo bili suočeni (EP)... započinje proces preispitivanja i razmišljanja o tome da bismo prihvatili novo iskustvo i kako bi se dogodila promena... četiri različite verzije jedne iste priče potvrđuju da je znanje, iako zavisi od okoline i drugih ljudi, vlastita konstrukcija svake individue, što ne znači da ne postoji jedan tačan odgovor već da neke iste stvari ljudi drugačije tumače, a to se dešava zato što imaju drugačija iskustva koja uvek utiču na novo učenje (OI)...“

Komentar (S8): „...mene je ceo ovaj film asocirao na to kako su ljudi egoistični i kako se ceo svet kviri (EP, KP)... mada, na kraju se ipak vidi promena kod jednog od likova, koja proističe iz reciprociteta učinjenog nedela... u drvoseči vidim promenu, gde on shvata da je pogrešio, gde čak želi da se brine i o detetu koje nije njegovo, što je delo bez ikakve koristi za njega, samo ljudsko delo (OI)... da se ovaj događaj ne odvija u 12. nego u 21. veku, mislim da bi se promene dešavale na moralnom planu – kako da neko ispadne bolji u očima drugih, a sve bi bilo plasirano putem društvenih mreža (SR)...“

Komentar (S9): „...osvrnula bih se prvo na tehnološki aspekt radnje, tj. šta bi se desilo kada bi se radnja realizovala u 21. veku... sa napretkom tehnologija, jako se lako prate čovekovo kretanje i komunikacija, iz čega proizilazi da se mistični događaji mnogo lakše rešavaju nego ranije (SR, OI)... u kontekstu obrazovanja, različite priče svedoka i njihova ubeđenja su me asocirala na medijsko spinovanje i moć medija da nam plasiraju određenu priču na određen način, u zavisnosti od toga šta se želi postići (KP)... drugi ljudi, svedoci, kolege, nastavnici su uvek tu, ali namera nije uvek ista u obrazovnom smislu (EP)...“

I u slučaju konstruktivističke teorije učenja, didaktički materijal se pokazao kao svrsishodan u ostvarivanju postavljenih obrazovnih ishoda – elementi teorije su identifikovani, a demonstrirano je razumevanje implikacija te teorije na praktične primere. Savremena tehnologija se ponovo vidi kao ona koja boji realnost, percepciju i konstrukciju značenja koja se pridaju opaženom, ali i u ovom slučaju se razvoj tehnike i tehnologije ne vidi kao put ka dostizanju objektivnosti već kao alat manipulacije u rukama „egoističnih ljudi i pokvarenog sveta“.

Zaključna razmatranja

Upotreba filma kao obrazovnog medija prošla je kroz nekoliko faza: prvo je imala stihijski i vaninstitucionalni karakter, potom se oblikuje obrazovanjem generalno, posebno didaktičko-metodičkim momentima institucionalnog obrazovanja, a kasnije i sama oblikuje obrazovanje svojim umetničko-estetskim kvalitetima, uz prilagođavanje obrazovnim postavkama obrazovnih institucija. Posmatrajući film kao univerzalno obrazovno sredstvo (u skladu sa poslednjim pomenutim trendom), u radu smo predstavili rezultate empirijskog, kvalitativnog istraživanja realizovanog zahvaljujući studentima druge i četvrte godine osnovnih studija andragogije koji su pohađali predmet *onlajn obrazovanje odraslih* akademske 2017/2018. godine. Rezultati do kojih smo došli nedvosmisleno pokazuju da upotreba filma kao obrazovnog medija podstiče emocionalno i kognitivno pobuđivanje studenata, imalo ono pozitivan ili negativan predznak; istrajnost studenata u realizaciji zadatka i konačnom ostvarenju obrazovnih ciljeva i ishoda; introspektivnost, koja dalje

definiše kvalitet sazajnih uvida, refleksija i samorefleksija usmerenih ka ostvarivanju konkretnih obrazovnih ciljeva predefinisanih jedinicama učenja.

Za kraj, osvrnućemo se još jednom na rezultate do kojih smo došli u okviru jedinice učenja o *teorijama učenja i onlajn obrazovanje odraslih*. „Rašomon“ je uspeo da podstakne na razmišljanje sve nas, dotakao nas je na različite načine, a kao rezultat pokrenutosti iskristalisale su se neke ideje o suštini načina na koje učimo i učestvujemo u onlajn obrazovnom procesu. Svaki studentski komentar može se prepoznati u različitim konceptualnim i teorijskim okvirima, kao što je svaka teorija učenja koja je bila u fokusu može vidljiva u komentarima studenata.

Rezultati istraživanja ukazuju na to da spoj naših zapažanja, emocija, ličnih osobina, same situacije kreira nešto što je blisko našoj realnosti i načinu življenja, pre nego stvarnoj istini. To mnogo govori o procesu učenja i razmišljanja. U taj proces je neizbežno uključiti naše navike i iskustvo, koji daju glavnu notu krajnjem ishodu. Sve što se odigrava oko nas težimo da pojednostavimo i prilagodimo sebi, kako bismo to mogli da razumemo i još više približimo sebi. Moglo bi da bude da je znanje upravo vlastita konstrukcija svakog pojedinca i da svako ima drugačije iskustvo, da ljudi drugačije tumače iste stvari i upravo to utiče na konstrukciju novog znanja i učenja. Krize koje dolaze spolja utiču na to, ali stimulusi iz okoline, čak i oni koji su naizgled beznačajni, deluju na naše ponašanje. Čini nam se da u čoveku koji zna neku istinu za koju smatra da i drugi treba da je znaju postoji potreba da je podeli – to dovodi do olakšanja (ako smo humanistički nastrojeni, verovaćemo da je to olakšanje rezultat shvatanja da smo čovečanstvo učinili boljim). Krivica, samokritika, težnja da ispravimo sebe može biti snažan pokretač učenja i transformacije. Ono se dešava u interakciji sa okolinom i drugim ljudima, a način na koji ćemo saznavati istinu uslovljen je okruženjem u kome odrastamo, kulturom i ljudima koji nas okružuju, sredstvima kojima raspoložemo. Promene na sazajnom planu započinju kada situacija, događaj, pojava izazovu kognitivnu disonancu u nama, kada nešto ne možemo da objasnimo ili uklopimo u naše već postojeće znanje, stavove i uverenja, kada vidimo da postoji nešto drugačije od onoga što smo mislili ili nešto potpuno novo, sa čime nikada nismo bili suočeni. Na kraju, deleći mišljenje naših ispitanika, možemo izraziti optimizam povodom daljeg rasta i razvoja tehnologije koja nudi potencijal da se informacije pročiste, uobličie i približe svakom pojedincu na optimalan i njemu svojstven način, ali i pesimizam da tehnološki potencijal neće biti iskorićen u pomenute svrhe i bojazan da termin „manipulacija“ dobija nove sinonime, u ovom slučaju, termine „tehnika“ i „tehnologija“.

Literatura

- Anderson, T., & Elloumi, F. (2004). *Theory and Practice of Online Learning*. Athabasca University.
- Blasco, P. G., Blasco, M. G., Levites, M. R., Moreto, G., & Tysinger, J. W. (2011). Educating through Movies: How Hollywood Fosters Reflection. *Creative Education*, 2(3), 174-180.
- Blasco, P. G., Moreto, G., Blasco, M. G., Levites, M. R., & Janaudis, M. A. (2015). Education through Movies: Improving teaching skills and fostering reflection among students and teachers. *Journal for Learning through the Arts*, 11(1), 1-16.

- Champoux, J. E. (1999). Film as a Teaching Resource. *Journal of Management Inquiry*, 8(2), 240-251.
- Elmas, R., Türkoğlu, M. E., & Aydoğdu, B. (2019). Education Themed Movies as a Teaching Material for Pre-Service Science Teacher Education. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12(4), 1324-1339.
- Ferster, B. (2016). *Sage on the Screen: Education, Media, and How We Learn*. Johns Hopkins University Press.
- Fuchs, E., Bruch, A., & Annegarn-Gläß, M. (2016). Introduction: Educational Films: A Historical Review of Media Innovation in Schools. *Journal of Educational Media Memory and Society*, 8(1), 1-13.
- Gillani, B. B. (2003). *Learning Theories and the Design of E-Learning Environments*. University Press of America.
- Holmes, B., & Gardner, J. (2006). *E-Learning: Concepts and Practice*. SAGE Publishing.
- Lazarević, B. (2008). Komunikacija i interakcija u online edukaciji – vrste i specifičnosti. U Š. Alibabić i A. Pejatović (ur.), *Andragogija na početku trećeg milenijuma* (str. 197–209). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Ljujić, B. (2015). Andragoške specifičnosti obrazovanja u kompjuterskoj učionici. *Andragoške studije*, 21(2), 143–163.
- Ljujić, B. (2021). Onlajn obrazovanje odraslih: kada alternativa postane nužnost. U Š. Alibabić (ur.), *Život u kriznim vremenima – andragoški pogledi* (str. 91-104). Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Ljujić, B. i Senić Ružić, M. (2020). Studenti kao kreatori obrazovnog sadržaja u onlajn obrazovanju odraslih. *Andragoške studije*, 26(1), 179-195.
- Mayer, R. E. (2009). *Multimedia Learning*. Cambridge University Press.
- McLuhan, M. (2008). *Razumijevanje medija*. Golden Marketing – Tehnička knjiga.
- Merello, P., Barberá, A., Porcuna, L., Porcuna, R., & Zorio, A. (2021). Use of Movies to promote learning about financial reporting and ethical issues. In J. Domenech, P. Merello, & E. de la Poza (Eds.), *7th International Conference on Higher Education Advances (HEAd'21)*, (pp. 421-428). Editorial Universitat Politècnica de Valencia.
- Smithikrai, C. (2016). Effectiveness of Teaching with Movies to Promote Positive Characteristics and Behaviors. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 217, 522-530. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.02.033>
- Sweller, J. (2010). Element Interactivity and Intrinsic, Extraneous, and Germane Cognitive Load. *Educational Psychology Review*, 22(2), 123-138.

Primljeno: 27.02. 2022.

Korigovana verzija primljena: 02. 04. 2022.

Prihvaćeno za štampu: 05. 04. 2022.

Using Film as an Educational Medium in Higher Education

Bojan Ljujić

Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade,
Belgrade, Serbia

Jovan Miljković

Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade,
Belgrade, Serbia

Abstract *This paper is the result of empirical, qualitative research conducted with the aim of studying and gaining an understanding of the benefits of using film as an educational medium in higher education in terms of achieving educational outcomes, providing students with emotional and cognitive stimulation and engagement, and encouraging reflection and self-reflection through a relationship with film as a specific carrier of educational content, which occur in virtual learning environments. The convenience sample consisted of twelve students who attended the course Online Adult Education in 2017-18, and who were intensively engaged in activities that were part of the course's thematic unit Theories of Learning and Online Adult Education. The instructional material used as part of this unit was Akira Kurosawa's film Rashomon (1950). Through two research phases: the discussion phase, which was also the phase of data collection, and the phase of narrative, discourse and content analysis, as well as the grouping of the data obtained through discussion and their thematic analysis, we arrived at results which can also be understood as practical educational implications, and which unequivocally indicate that the use of film as an educational medium encourages: the emotional and cognitive stimulation of students, whether positive or negative; students' perseverance in carrying out assignments and the eventual achievement of learning objectives; introspection, which further defines the quality of learning insights, reflection and self-reflection aimed at attaining concrete learning objectives predefined by learning units.*

Keywords: *film, medium, cognitive engagement, emotional engagement, students.*

Использование фильма как образовательного средства в высшем образовании

Боян Люич

Кафедра педагогики и андрагогики, Философский факультет,
Белградский университет, Белград, Сербия

Йован Милькович

Кафедра педагогики и андрагогики, Философский факультет,
Белградский университет, Белград, Сербия

Резюме *Данная работа является результатом эмпирического, качественного исследования, проведенного с целью осознания и понимания роли фильма как образовательного средства в высшем образовании в области образовательных результатов, эмоционального и когнитивного возбуждения и вовлеченности студентов, поощрения рефлексии и саморефлексии в отношении фильма как особого носителя образовательного содержания, происходящего в виртуальных образовательных средах. Соответствующая выборка состояла из двенадцати студентов, которые в течение 2017/2018 учебного года посещали предмет Онлайн-обучение взрослых и активно участвовали в мероприятиях в рамках тематического блока курса, связанного с теориями обучения и онлайн-обучением взрослых. Конкретным учебным материалом в рамках упомянутой учебной единицы стал фильм «Расёмон» режиссера Акиры Куросавы 1950 года. Через два этапа исследования: этап обсуждения, который был одновременно этапом сбора данных и этап анализа нарратива, дискурса и содержания, а также группировки и тематического анализа данных, полученных в ходе обсуждения, мы пришли к результатам, которые можно понимать как практические образовательные последствия, и которые однозначно утверждают, что использование фильма как средства обучения способствует: эмоциональному и познавательному возбуждению студентов, независимо от того, имеет ли оно положительное или отрицательное значение; настойчивости студентов в реализации поставленной задачи и окончательном достижении учебных целей; интроспективности, которая дополнительно определяет качество когнитивных результатов, рефлексии и саморефлексии, направленных на достижение конкретных образовательных целей, заранее определенных учебной программой.*

Ключевые слова: *фильм, средство, познавательная вовлеченность, эмоциональная вовлеченность, студенты.*

Publisher:
Pedagogical Society of Serbia
Terazije 26, 11000 Belgrade
Telephone: +381 11 268 77 49
www.pedagog.rs
E-mail: casopis@pedagog.rs

Co-Publisher:
**Institute of Pedagogy
and Andragogy Faculty of Philosophy,
University of Belgrade**
Čika Ljubina 18-20, 11000 Belgrade,
Serbia
Telephone: +381 11 3282 985

Editors

Živka Krnjaja, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia
Lidija Radulović, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia

Editorial Board

Biljana Bodroški Spariosu, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia
Lidija Vujičić, PhD,
Faculty of Teacher Education, University of Rijeka, Croatia
Julijana Vučo, PhD,
Faculty of Philology, University of Belgrade, Serbia
Saša Dubljanin, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia
Vesna Žunić Pavlović, PhD,
Faculty of Special Education and Rehabilitation, University of
Belgrade, Serbia
Pavel Zgaga, PhD,
Faculty of Education, University of Ljubljana, Slovenia
Nataša Matović, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia
Vladeta Milin, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia
Saša Milić, PhD,
Faculty of Philosophy in Nikšić, University of Montenegro,
Montenegro
Dragana Pavlović Breneselović, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia
Ilka Parchmann, PhD,
Leibniz Institute of Science and Mathematics Education, Kiel
University, Germany
Jan Peeters, PhD,
Centre for Innovation in the Early Years, Department of Social
Work and Social Pedagogy, Ghent University, Belgium
Rosica Aleksandrova Penkova, PhD,
Department of Teacher Education, University „Kliment
Ohridski“, Sofia, Bulgaria
Alla Stepanovna Sidenko, PhD,
Faculty of Educational Studies, Lomonosov Moscow State
University, Russia
Milan Stančić, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia
Jelisaveta Todorović, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Niš, Serbia

Emina Hebib, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia

Publishing Council

Mara Djukic, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia
Nenad Glumbić, PhD,
Faculty of Special Education and Rehabilitation, University of
Belgrade, Serbia
Mitja Krajncan, PhD,
Faculty of Education, University of Primorska, Koper, Slovenia
Snežana Lawrence,
PhD, Faculty of Health, Education, Medicine and Social Care,
Anglia Ruskin University, United Kingdom
Sofija Vrcelj, PhD,
Faculty of Philosophy, University of Rijeka, Croatia

Secretaries

Saška Stevanović, Pedagogical Society of Serbia
Luka Nikolić, Institute of Pedagogy and Andragogy

Proof reader

Biljana Cukavac

English language proof reader

Ana Popović Pecić, MA

Translators

Ana Popović Pecić, MA (for English language)
Dara Damljanović, (for Russian language)

Technical Editor

Mara Torbica Jovanović

Printed by

„Službeni glasnik“

Number of copies

100

Publishing of the journal is financially supported by

Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia and Faculty of
Philosophy, University of Belgrade
Indexing: ERIH PLUS, SCIndex
The Journal is issued three times a year

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37

НАСТАВА и васпитање = Studies In Teaching and Education = Обучение и
воспитание / Главни и одговорни уредници Живка Крњаја, Лидија Радуловић.
- Год. 1, бр. 1 (март 1952)- . - Београд : Педагошко друштво Србије : Институт
за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду,
1952- (Београд : Службени гласник). - 24 cm

Три пута годишње. – Текст на срп. и енгл. језику.
ISSN 0547-3330 = Настава и васпитање
COBISS.SR-ID 6026754